

ДЕКОНС-ЕМА | Друштво за Еколошки Консалтинг

Елаборат за ревалоризација на Платановите стебла (*Platanus orientalis L.*) во с. Колешино, општина Ново Село

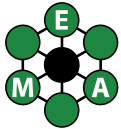
Во изработката на елаборатот за ревалоризација на платановите стебла (*Platanus orientalis* L.) во с. Колешино, општина Ново Село учествуваше следниот тим:

ДЕКОНС-ЕМА:

1. Менка Спировска, дипл. биолог, овластен експерт за оцена на влијанија врз животната средина;
2. Катерина Алексовска, Дипл. проф. по биологија;
3. Трајче Митев, Дипл. проф. по биологија.

СТРУЧНИ СОРАБОТНИЦИ:

4. Проф. д-р Јане Ацевски, експерт за дендрологија;

ДЕКОНС-ЕМА | Друштво за Еколошки Консалтинг

ТЕХНИЧКИ БРОЈ /05-55

Министерството за животна средина и просторно планирање, презеде активност за валоризација и ревалоризација на десет стари, поединечни стебла, лоцирани во неколку општини на Република Северна Македонија. Во регуларна постапка за јавна набавка, консултантската куќа Друштво за еколошки консалтинг „ДЕКОНС-ЕМА“, ДООЕЛ од Скопје е избрана да ја реализира споменатата активност.

Активноста е финансирана преку Буџетот на Министерство за животна средина и просторно планирање.

Со проектната задача се опфатени 10 поединечни стари стебла, со изразити хабитуелни карактеристики, кои се евидентирани или прогласени како споменици на природа. При тоа ќе бидат вклучени поединечни стари дрвенести видови, кои се опфатени со Студијата за заштита на природното наследство, изготвена за потребите на Просторниот План на државата (2004).

Ангажманот е регулиран со Договор, заверен под број 05-4667/7 од 29.10.2021 (од страна на Министерството за животна средина и просторно планирање) и под број 0307-50/1 од 01.11.2021 (од страна на „ДЕКОНС-ЕМА“).

Овој Елаборат се однесува на ревалоризација на платановите стебла лоцирани во с. Колешино, во општина Ново Село. Содржината на Елаборатот е во согласност со член 94, став (4) од Законот за заштита на природата.

Елаборатот дава дендролошки опис на сегашната состојба на платановите стебла, нивните морфолошки и фенолошки карактеристики, а во него е опишан и здравствениот статус на растенијата и досега преземените мерки за заштита. Исто така, елаборатот предлага мерки за одржување, заштита и унапредување на платановите стебла. Елаборатот е дел од документацијата која е потребна за отпочнување на постапка за прогласување на платановите стебла во с. Колешино за природна реткост во согласност со Законот за заштита на природата ("Службен весник на Република Македонија" бр. 67/04, 14/06, 84/07, 35/10, 47/11, 148/11, 59/12, 13/13, 163/13, 41/14, 146/15, 39/16, 63/16, 113/18 и "Службен весник на РСМ" бр. 151/21).

За потребите од изработка на Елаборатот беа реализирани работни состаноци со вработените во локалната самоуправа на општина Ново Село, неколку теренски посети, со цел да се направи увид во моменталната состојба на платановите стебла, како и анкета со жителите од нивното опкружување, во однос на историското и културно значење на стеблото.

„ДЕКОНС-ЕМА“ ДООЕЛ Скопје

Управител,

Менка Спировска

**ЦЕНТРАЛЕН
РЕГИСТАР**
НА РЕПУБЛИКА
СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

лица

Трговски регистар и регистар на други правни

www.crm.com.mk

Дигитално потпишан од: CRRSM

Централен Регистар на Република Северна Македонија

Датум и час на потпишување: 23.09.2021 во 13:30:27

Издавач на сертификатот: KIBSTrust Issuing CA for e-

Seals

Сертификатот е валиден до: 20.04.2024

Документот е дигитално потпишан и е правно валиден

Број: 0818-50/150020210397415

Датум и време: 23.9.2021 г. 13:30:18

/Електронски издаден документ/

ПОТВРДА

за регистрирана дејност

ТЕКОВНИ ПОДАТОЦИ ЗА СУБЈЕКТОТ	
ЕМБС:	6247717
Назив:	Друштво за еколошки консалтинг ДЕКОНС-ЕМА ДООЕЛ увоз-извоз Скопје
Седиште:	СТЕФАН ЈАКИМОВ - ДЕДОВ бр.4-1/10 СКОПЈЕ - ЦЕНТАР, ЦЕНТАР

ПОДАТОЦИ ЗА РЕГИСТРИРАНА ДЕЈНОСТ	
Предмет на работење:	Регистрирана е општа клаузула за бизнис
Приоритетна дејност/ главна приходна шифра:	74.90 - Останати стручни, научни и технички дејности, неспомнати на друго место
Други дејности во внатрешниот промет:	Нема
Евидентирани дејности во надворешниот промет:	Има
Одобренија, дозволи, лиценци, согласности:	Нема

Правна поука: Против овој реален акт може да се изјави приговор до Централниот регистар на Република Северна Македонија во рок од 8 дена од денот на приемот.

Број: 0818-50/150020210397415

Страна 1 од 1

СОДРЖИНА

1	ВОВЕД.....	6
1.1	Методологија на работа.....	7
1.2	Цел и законска основа на валоризацијата/ревалоризацијата	8
2	ОСНОВНИ ПОДАТОЦИ ЗА ПЛАТАНОВИТЕ СТЕБЛА (<i>Platanus orientalis</i> L.) ВО С. КОЛЕШИНО	10
2.1	Географска положба на природната реткост	10
2.1.1	Макролокација	10
2.1.2	Микролокација	11
3	ОПИС НА МОМЕНТАЛНАТА СОСТОЈБА НА ПЛАТАНОВИТЕ СТЕБЛА	13
3.1	Морфолошки карактеристики	14
3.1.1	Платаново стебло бр. 1	14
3.1.2	Платаново стебло бр. 2	15
3.2	Фенолошки карактеристики	17
3.3	Проценета старост на платановото стебло	17
4	ОПИС НА ВРЕДНОСТА НА ПРИРОДНАТА РЕТКОСТ	18
5	ОЦЕНА НА СОСТОЈБАТА-ЗАГРОЗЕНОСТ НА ПРИРОДНАТА РЕТКОСТ	18
6	МЕРКИ ЗА ЗАШТИТА И УНАПРЕДУВАЊЕ	19
6.1	Досегашни преземени мерки за заштита	19
6.2	Предлог-мерки за заштита и унапредување	19
7	ДОДЕЛУВАЊЕ НА ПРАВОТО ЗА УПРАВУВАЊЕ	22
8	ЗАКЛУЧОК.....	22
9	КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА И ПРАВНА РАМКА.....	23

ЛИСТА НА СЛИКИ

Слика 1	Земање изврткок од платановите стебла со Преслеров сврдел и утврдување на возраста со броење и мерење на годовите од изврткокот	8
Слика 2	<i>Platanus orientalis</i> L. - платанови стебла, во село Колешино	9
Слика 3	Географска положба на општина Ново Село во рамките на Република Северна Македонија.....	10
Слика 4	Местоположба на селото Колешино во општина Ново Село	10
Слика 5	Топографска карта во размер 1:25000 со прикажана локација на платановите стебла во с. Колешино	11
Слика 6	GPS координати на платановите стебла во с. Колешино	12
Слика 7	Извод од катастарски план каде што се наоѓаат платановите стебла-КО Колешино и КП бр. 2606/1 и 2606/2	12
Слика 8	Сателитска снимка на потесното опкружување на платановите стебла	13
Слика 9	Поглед на локацијата и опкружувањето на платановите стебла.....	13
Слика 10	Хабитус на платановото стебло бр. 1	14
Слика 11	Крошна и дебло	15
Слика 12	Кора по деблото и гранките.....	15
Слика 13	Хабитус на платановото стебло бр. 2.....	16

Слика 14 Крошна и дебло	16
Слика 15 Кора по деблото и гранките.....	17
Слика 16 Цветење на платаните истовремено со пролистувањето	17
Слика 17 Куќа до самото платаново стебло бр. 1.....	19
Слика 18 Пресечена гранка кај платановото стебло бр. 2	19

ЛИСТА НА ТАБЕЛИ

Табела 1 Преглед на клучните поими кои се користат во Елаборатот	6
Табела 2 Утврдувањето на возраста, со броење и мерење на години од извртот земен на терен со Преслеров сврдел	17
Табела 3 Табеларен приказ на мерките за заштита и унапредување.....	21

1 ВОВЕД

Овој Елаборат претставува дел од едно посеопфатно истражување, чија цел е да даде опис на старите платанови стебла *Platanus orientalis* L. (чинар, платан, јавор), кое се наоѓаат во селото Колешино, опис на сегашната состојба (морфолошка, фенолошка, здравствена, еколошка), опис на нивната природна вредност и природна реткост, загрозеност, мерки за заштита, начин на санација/ревитализација, начин на понатамошно одгледување и заштита од абиотски и биотски фактори и унапредување на природната реткост.

За остварување на оваа цел реализирани се следниве задачи:

- утврдена е точната локација на стеблата, локацијата и природните услови на локалитетот;
- низ неколку теренски увиди утврдена е сегашната состојба на стеблата (морфолошки и фенолошки карактеристики, здравствена состојба, оштетувања, загрозеност);
- направена е фотодокументација и скици;
- применети се научни и стручни истражувачки методи заради добивање релевантни и точни податоци за стеблата;
- консултирана е стручна и научна литература;
- консултирано е локалното население и историските архиви;
- утврдена е правната основа за ревалоризација и прогласување на природната реткост.

Подолу се дадени објаснувања на некои од поважните и клучни поими кои се користат во овој Елаборат.

Табела 1 Преглед на клучните поими кои се користат во Елаборатот

Поим	Објаснување
Природно наследство	Природно наследство се делови на природата и локалитети кои се состојат од геолошки, физичко-географски или биолошки формации или група на такви формации, кои имаат исклучителна вредност од естетска, конзервациска или научна гледна точка. Природно наследство може да биде: заштитено подрачје, строго заштитен или заштитен див вид, карактеристични минерали и фосили, спелеолошки објекти или природна реткост;
Заштитено подрачје	Географско подрачје со точно дефинирани граници кое има статус признаен и утврден со закон или друг правен акт и е прогласено за заштитено подрачје заради остварување на долгорочна заштита и управување преку преземање на правни и други мерки, а со цел за постигнување на целите на зачувување на природата, продолжување на функциите на екосистемот и со него поврзаните културни вредности.
Споменик природата	на Дел на природата со една или повеќе природни карактеристики и специфични, загрозени или ретки обележја, својства или форми и има посебна научна, културна, воспитно-образовна, духовна, естетска и/или туристичка вредност и функција. Споменици на природата се: езера, реки, клисури, водопади, извори, пештери, формации на карпи, геолошки профили, минерали и кристали, фосили, ретки или автохтони дрвја и грмушки кои се одликуваат со голема старост и специфични хабитуелни карактеристики, како и ограничени мали подрачја на ендемски и ретки животински или растителни заедници значајни по својата научна вредност.
Природна реткост	Компоненти на живата и неживата природа кои како објекти на природата, поради своите научни, естетски, здравствени и други значења, културна, воспитно-образовни и туристичко-рекреативна функција се под посебна

	заштита на државата.
Ревалоризација	Стручно и научно проценување на вредностите на природното наследство во функција на потврдување, проширување, зајакнување или намалување на досегот и дејството на заштита, вклучувајќи го изземањето или престанувањето на заштитата. Ревалоризацијата се врши со цел да се утврди реалната состојба.

1.1 Методологија на работа

За реализација на задачата се користени следниве научни и стручни методи:

- Координатите и локацијата на платановите стебла во с. Колешино беа утврдени со GPS и потврдени во Катастарот и катастарските скици на градовите и општините, од каде е преземен и катастарскиот број на парцелата и катастарската општина. Локалитетот е опишан според положбата каде што се наоѓаат стеблата;
- На терен се мерени и проверувани следниве аспекти:
 - ✓ Морфолошки карактеристики
 - обем на коренов врат (пантлика);
 - обем на градна висина (пантлика);
 - висина на дебло (пантлика);
 - висина на стебло (висиномер-blumelaize);
 - висина на крошна (висиномер-blumelaize);
 - ширина на крошна (пантлика);
 - форма, структура и боја на кора на дебло и гранки;
 - разгранетост и форма на крошна;
 - утврдување на возраст со извртоци (Преслеров сврдел);
 - фенолошки фази:
 - плодносење (фруктификација); и
 - цветање;
 - ✓ Степен на Загрозеност
 - оштетувања на дебло и гранки;
 - појава на карпофори (габи);
 - појава на ларви и инсекти;
 - ✓ Досега преземени мерки:
 - досегашни мерки за санација и ревитализација;
 - одгледувачки мерки (сеча на гранки);
 - заштита на стеблата (огради, заштитни сидови);
 - влијание на околните градежни објекти врз стеблата и нивната форма;
 - ✓ Изработка на нова фотодокументација за сегашната состојба на стеблата и нивната непосредна околина;
 - ✓ Собирање историски податоци и информации од локално население за значењето на стеблата во нивниот живот
 - ✓ Собирање на стара фотодокументација;

- ✓ Собирање историски податоци и информации од постари граѓани за големината, формата и обликот на некои стари стебла од нивни сознанија или од она што им го пренесувале претходните генерации;
- Во лабораторија и канцеларија е направено:
 - ✓ Утврдувањето на возраста, со броење и мерење на години од извртоците земенни на терен со Преслеров сврдел;

Слика 1 Земање изврток од платановите стебла со Преслеров сврдел и утврдување на возраста со броење и мерење на годовите од извртокот

- ✓ Консултирање на стручна и научна литература од областа на дендрологијата и заштитата на дрвјата;
- ✓ Консултирање на податоци за досегашни превземени мерки за заштита и санација на дрвата;
- ✓ Консултирање на податоци за досегашни искуства во санација и ревитализација на стари стебла;
- ✓ Консултација на закони, поврзани со прогласување на природна вредност и заштита на природна вредност;
- ✓ Консултирање на податоци од интернет.

1.2 Цел и законска основа на валоризацијата/ревалоризацијата

Министерството за животна средина и просторно планирање, во соработка со научните институции, експерти за геодиверзитет и биодиверзитет, како и невладини експертски организации, прави напори да изврши валоризација на природното наследство и да изготви нови акти за прогласување во согласност со одредбите на законот. Исто така се спроведуваат активности и за ревалоризација на природните вредности на заштитените подрачја, обврска дефинирана во член 187 од Законот за заштита на природата ("Службен весник на Република Македонија" бр. 67/04, 14/06, 84/07, 35/10, 47/11, 148/11, 59/12, 13/13, 163/13, 41/14, 146/15, 39/16, 63/16, 113/18 и "Службен весник на РСМ" бр. 151/21). Овие активности се реализираат со делумна финансиска поткрепа од Буџетот на Владата на РСМ (МЖСПП), но и од самите локални самоуправи на чија територија се наоѓа природното добро, како и од билатерални и меѓународни финансиски програми.

Според споменатиот закон, поради научни, естетски и други значења, но и поради културна, воспитно-образовна и туристичко-рекреативна функција, делови од природата се под посебна заштита на државата како природни реткости.

Како природни реткости можат да бидат прогласени одредени ретки, загрозени и ендемични, растителни и животински видови, нивни делови и заедници, релјефни форми, геолошки профили, палеонтолошки и спелеолошки објекти.

Министерството за животна средина и просторно планирање во Актот за прогласување на природната реткост го пропишува начинот на заштита и управување на природната во согласност со Законот за заштита на природата.

Во согласност со членот 94 од наведениот Закон, предлози за прогласување на природна реткост можат да дадат органите на државната управа, советот на општината, советот на општината од градот Скопје и Советот на градот Скопје на чие подрачје се наоѓаат истите, како и други научни установи, други органи, организации, институции и здруженија на граѓани, физички и правни лица.

Согласно Законот за заштита на природата предлозите за прогласување на природни реткости треба да содржат основ за поднесување на предлогот, картографски приказ и Елаборат за валоризација или ревалоризација на природната реткост кој содржи опис на природната реткост, опис на вредноста на природната реткост за која се предлага заштита на природната реткост, како и предлог мерки за заштита и за унапредување на природната реткост.

Во согласност со член 92 став (3) од Законот за заштита на природата „природните реткости ги прогласува министерот кој раководи со органот на државната управа надлежен за вршење на работите од областа на заштитата на природата“. Со прогласувањето на природната реткост истата стекнува посебен статус на природно наследство.

Платановите стебла (*Platanus orientalis* L.) во с. Колешино, кои се предмет на овој Елаборат, се прогласени за споменик на природата во согласност со Законот за заштита на природните реткости и се опфатени во Секторската студија за заштита на природното наследство изработена во 1999 година за потребите на Просторниот План на Република Македонија ("Службен весник на РМ" бр.39/04).

Врз основа на Законот за заштита на природата со извршената ревалоризација и утврдувањето на моменталната состојба (еколошки, морфолошки и фенолошки карактеристики), утврдената старост, степенот на загрозеност, досегашните превземени мерки за заштита и унапредување како и значењето на овие стебла за локалната заедница, ќе се даде можност овие дрва да се стекнат со статус на природна реткост, во согласност со важечкиот Закон за заштита на природата.

Слика 2 *Platanus orientalis* L. - платанови стебла, во село Колешино

Горенаведените аргументи одат во прилог на потребата од спроведување на постапката за ревалоризација на платановите стебла (*Platanus orientalis* L.) и нивно препрогласување како природна реткост.

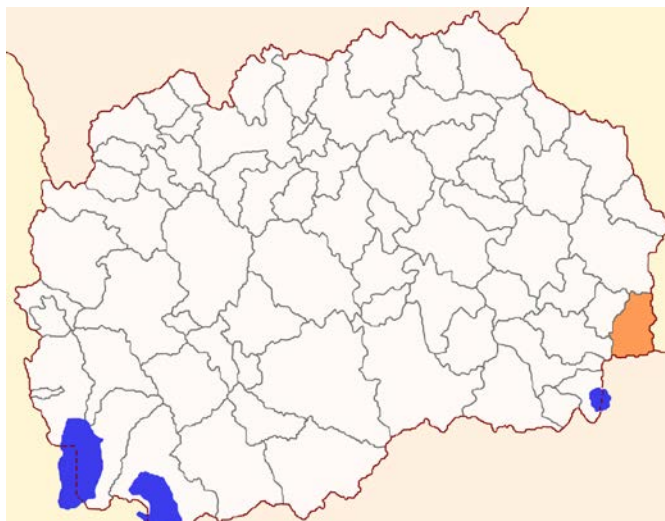
2 ОСНОВНИ ПОДАТОЦИ ЗА ПЛАТАНОВИТЕ СТЕБЛА (*Platanus orientalis* L.) ВО С. КОЛЕШИНО

2.1 Географска положба на природната реткост

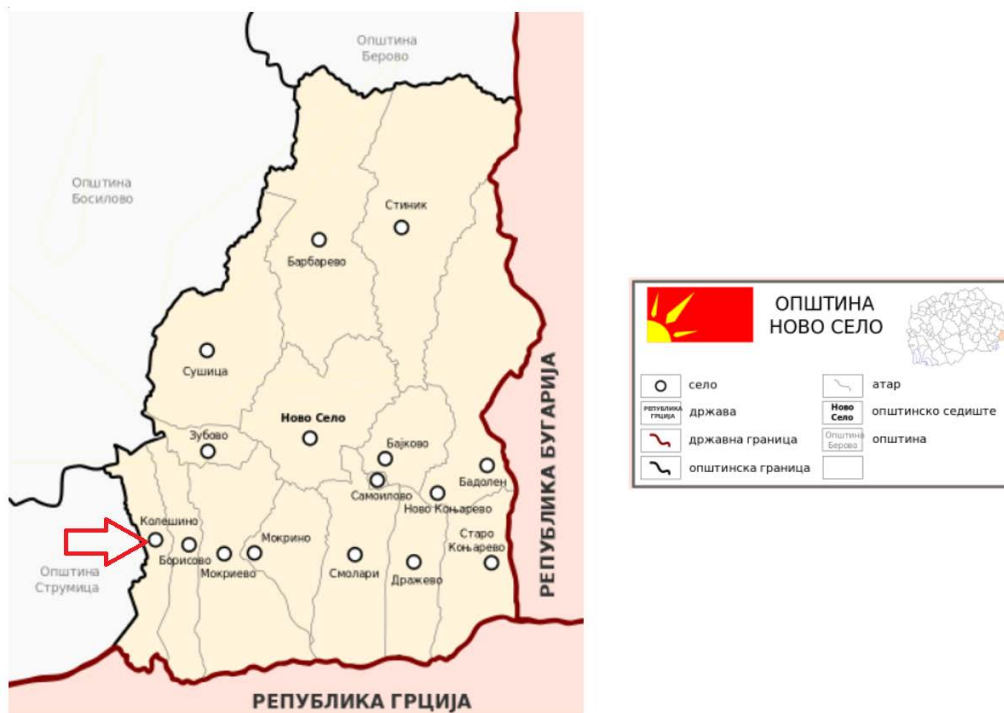
Регион : Југоисточен.

2.1.1 Макролокација

Платановите стебла се наоѓаат во селото Колешино (на југоисточниот дел од Р.С. Македонија) во Општина Ново Село, во областа Погорје, во околината на градот Струмица.

Слика 3 Географска положба на општина Ново Село во рамките на Република Северна Македонија
На следната слика е дадена мапа на општина Ново Село, со означена локација на селото Колешино каде што се наоѓаат платановите стебла.

Слика 4 Местоположба на селото Колешино во општина Ново Село

Слика 5 Топографска карта во размер 1:25000 со прикажана локација на платановите стебла во с. Колешино

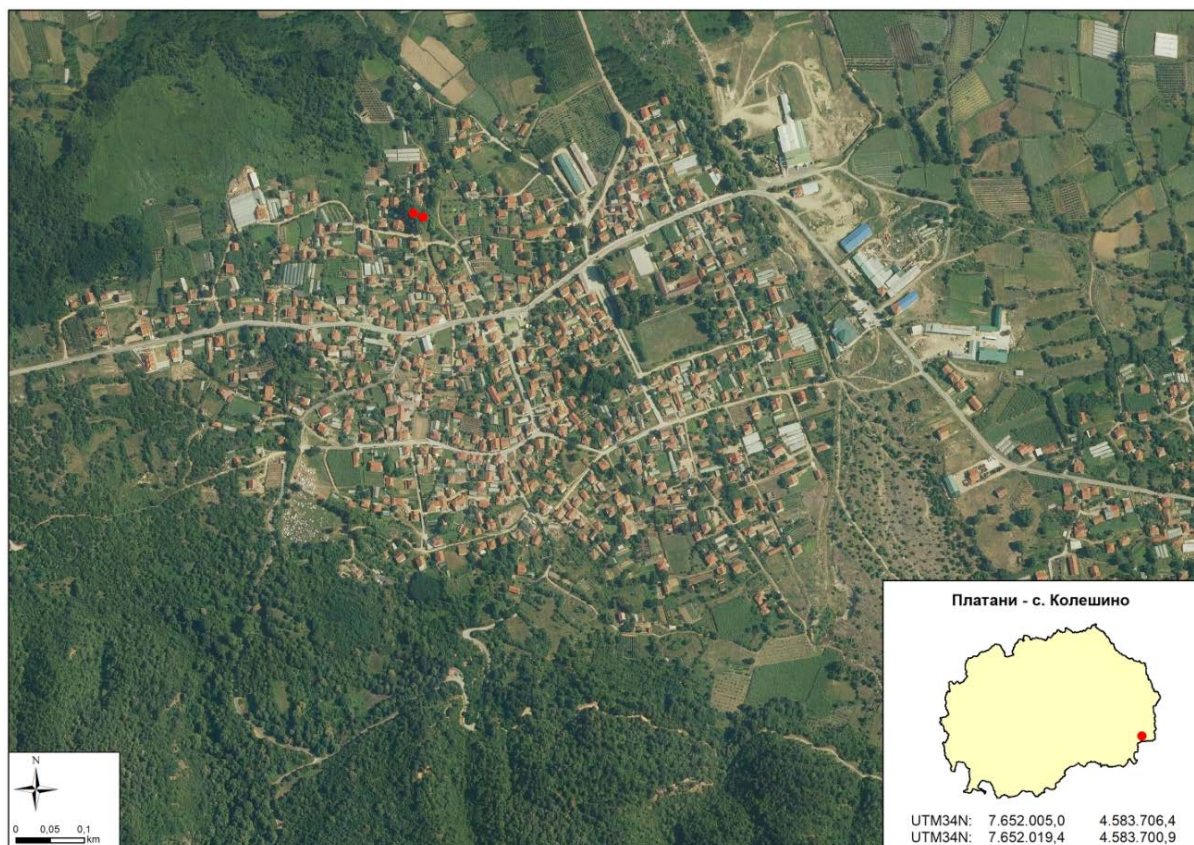
2.1.2 Микролокација

Платановите стебла, кои се предмет на елаборирање, се наоѓаат во северниот дел од периферијата на селото Колешино.

Во непосредна близина на чинарите се наоѓаат објекти за живеење-куќи, стара општа и забна амбуланта, поток и асфалтен пат. Од западната страна на еден од чинарите има изградено куќа и гаража направена веднаш до самото дебло.

Местото каде растат овие дрва припаѓа на КО Колешино, КП бр. 2606/1 и 2606/2 и истите ги имаат следниве координати:

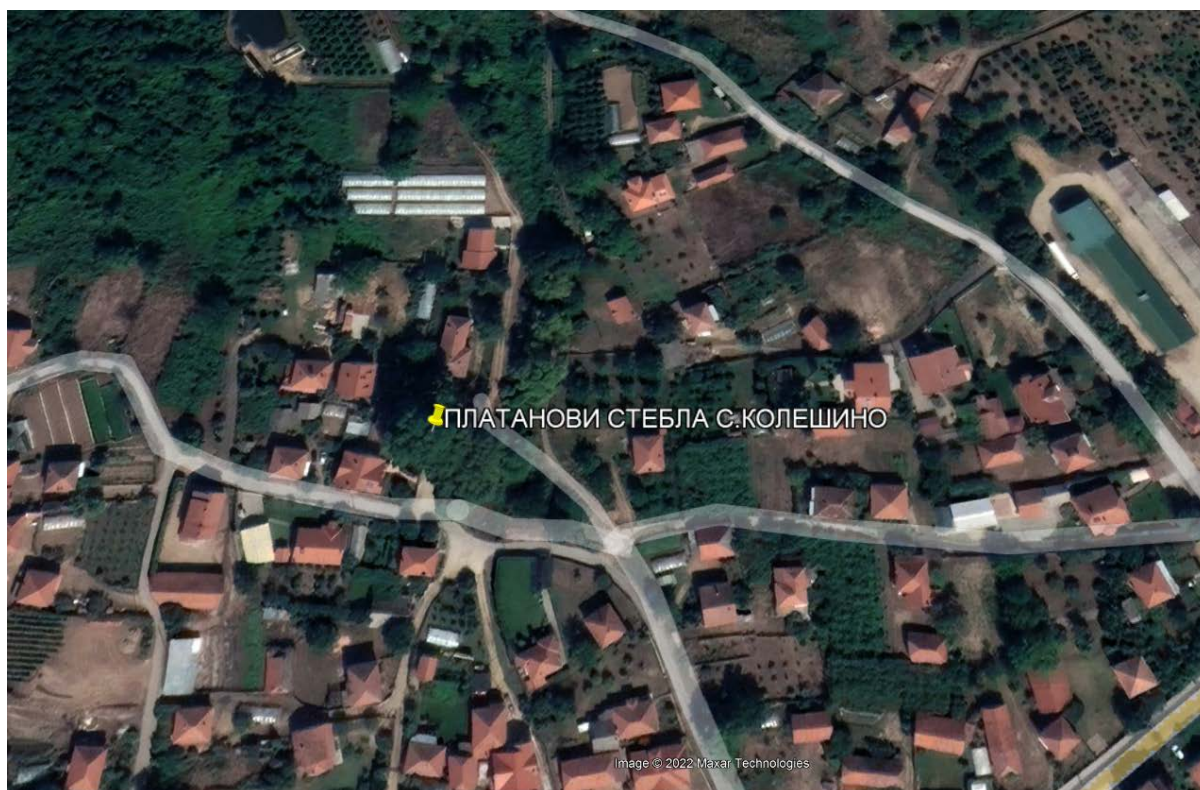
Координати на платаните		
	N	E
Платаново стебло бр. 1	41° 22.965'	022° 48.722'
Платаново стебло бр. 2	41° 22.963'	022° 48.732'

Слика 6 GPS координати на платановите стебла во с. Колешино

Слика 7 Извод од катастарски план каде што се наоѓаат платановите стебла-КО Колешино и КП бр. 2606/1 и 2606/2

Слика 8 Сателитска снимка на потесното опкружување на платановите стебла

Слика 9 Поглед на локацијата и опкружувањето на платановите стебла

3 ОПИС НА МОМЕНТАЛНАТА СОСТОЈБА НА ПЛАТАНОВИТЕ СТЕБЛА

Овој дел од Елаборатот се однесува на опис на моменталната состојба на платановите стебла, нивните морфолошки и фенолошки карактеристики, кои се појдовна основа за оценување на вредноста и препорачување на мерки за ревитализација и санација.

3.1 Морфолошки карактеристики

3.1.1 Платаново стебло бр. 1

Морфолошките карактеристики го опишуваат надворешниот изглед на стеблото и неговите димензии. Крошната на платанот е широко зоблена со 6 високи и дебели гранки скоро вертикално поставени. Самото дрво е високо 28.0 m, деблото е високо 5,0 m, а висината на крошната е 23,0 m.

Формата на крошната е заоблено полутопчеста, малку асиметрична кон соседното платаново стебло со обем од 81,64 m, а ширината мерена кон:

- Север 16 m
- Исток 9,3 m
- Југ 10,5 m
- Запад 10 m

Слика 10 Хабитус на платановото стебло бр. 1

Во основа кореновиот врат на деблото има обем од 8,3 m, дијаметар на коренов врат 2,64 m и радиус на коренов врат 1,32 m, обемот на градна височина е 6,6 m, дијаметар на градна височина 2,2 m и радиус на градна височина 1.05 m.

Слика 11 Крошна и дебло

Кората по деблото е крупно полигонално испукана, браздесто назабена. Старите и дебели гранки ситно кафеаво испукани во полигонални плочки, само најмладите и потенки гранки маскирно сивожолтеникаво обоени.

Слика 12 Кора по деблото и гранките

3.1.2 Платаново стебло бр. 2

Крошната на платанот е широко зоблена со главни дебели големи гранки, прстесто разгранети, од кои гранката кон планината Беласица пресечена е на пола. Самото дрво е високо 26.0 m, деблото е високо 4,0 m, а висината на крошната е 24,0 m.

Формата на крошната е заоблено полутопчеста, малку асиметрична кон соседното платаново стебло во зона на допирање, со обем од 79,44 m, а ширината мерена кон:

- Север 14,2 m
- Исток 15,3 m

- Југ 12,8 m
- Запад 8,4 m

Слика 13 Хабитус на платановото стебло бр. 2

Во основа кореновиот врат на деблото има обем од 8,3 m, дијаметар на коренов врат 2,64 m и радиус на коренов врат 1,32 m, обемот на градна височина е 6,3 m, дијаметар на градна височина 2,0 m и радиус на градна височина 1,0 m.

Слика 14 Крошна и дебло

Кората по деблото е со средно дебели полигонални сиво кафеави плочки кои од деблото продолжуваат и до половина од дебелиите гранки. Гранките маскарно сиво зеленкасти до жолтеникави, скоро мазни.

Слика 15 Кора по деблото и гранките

3.2 Фенолошки карактеристики

Цветањето и плодносењто (фруктификација) кај двете стебла е слабо.

Слика 16 Цветење на платаните истовремено со пролистувањето

3.3 Проценета старост на платановото стебло

Официјални податоци за староста на овие платанови стебла не постојат.

За утврдување на староста (возраста) на платановите стебла се користеше методата на вадење извртоци од деблото со Преслеров сврдел и броење на годовите, па оттука и староста на платановото стебло бр. 1 е приближно околу 765 години, а староста на платановото стебло бр. 2 е приближно околу 750 години.

Табела 2 Утврдувањето на возраста, со броење и мерење на годови од извртокот земен на терен со Преслеров сврдел

	Платаново стебло бр. 1	Платаново стебло бр. 2
Број на направени извртоци	1	1
Должина на изврток	8 cm	5 cm
Број на годови на изврток	48	65
Утврдена старост според извртоци	765 години	750 години
Утврдена старост според месно население	/	/

4 ОПИС НА ВРЕДНОСТА НА ПРИРОДНАТА РЕТКОСТ

Платановите стебла се наоѓаат во северниот дел од периферијата на селото Колешино во населено место. Во непосредна близина на платановите стебла се наоѓаат објекти за живеење-куќи, стара општа и забна амбуланта, поток и асфалтен пат. Од западната страна на еден од платаните има изградено куќа и гаража направена веднаш до самото дебло. Дрвото постоело многу пред изградбата на куќата. Во минатото, но и денес имале улога да претставуваат место каде се собирало локалното население, пред се од маалото, но и од останатите делови од селото и непосредната околина. Со својата импозантност, пред се голема крошна и дебело дебло го привлекуваат вниманието на секој минувач, нивната големина, старост и добра зачуваност ги прави да имаат голема не само природна вредност, туку и културно-историска.

Во Македонија, вообичаено било платаните да се засадуваат на одредени места каде има голема фреквенција на луѓе или пак тие места претставувале своевидно собиралиште на народот.

Платановите дрвја-чинари, најчесто се наоѓаат покрај верски објекти (цркви и џамии), на места каде се собирал народот, покрај чешми, сред село и често се посветувале на (или поврзувале со) починатите или на некој значаен човек. Заради староста која ја достигнуваат, платановите дрвја се поврзуваат со фамилијарните корени/фамилијарните стебла. Тоа се вековни дрвја, односно достигнуваат старост од неколку стотици години. Со своите разгранети крошни нудат прекрасни сенки, па затоа околу нив се собирал народот, а често се развивале и угостителски активности. Платановите дрвја најчесто се наоѓаат покрај вода, па народот ги поврзувал со митови за самовилите.

Со цел да се добијат повеќе информации во врска со значењето на овие дрва, од страна на Друштвото за еколошки консалтинг „ДЕКОНС-ЕМА“ ДООЕЛ, Скопје, беше спроведена анкета за платановите стебла, со која се собираа информации од локалните жители на селото Колешино.

Според собраните информации и податоци на 14.12.2021 година, може да се заклучи дека луѓето ги препознаваат овие дрва како природна атракција, место кое нуди сенка за краток одмор и социјализација на луѓето, но и како природен објект кој укажува на многу вековната историја на с. Колешино.

Локалното население смета дека е важно одржувањето на просторот околу старите дрва и нивна заштита бидејќи староста на дрвата ја потврдува долгата историја на с. Колешино и традицијата на луѓето кои некогаш живееле во селото да садат дрвја по повод некој настан како и поради тоа што на овој начин ќе се интензивира нивната атрактивност како објект за посета и фотографирање од страна на туристите кои доаѓаат во селото.

5 ОЦЕНА НА СОСТОЈБАТА-ЗАГРОЗЕНОСТ НА ПРИРОДНАТА РЕТКОСТ

Има минимални оштетувања по деблото и гранките кај двете дрва.

Кај платановото стебло бр. 1 деблото има силно развиена најлоидна форма и силно разгранет површински коренов систем кој од западната страна поради изградба на куќа во самиот коренов систем, истиот е уништен. Столбовите од гаражата направена до самото дебло (на 0,7 m) целосно навлегуваат во растежната зона на стеблото. Тој што ја изградил куќата под самата крошна на ова големо дрво ризикува некоја од дебелиите гранки да падне и со тоа да направи голема штета на куќата. Објектот е изграден на државно земјиште кое општината го доделила за градежни активности со откуп на државно земјиште за градање.

Се препорачува на Општина Ново Село да преземе заштитно конзерваторски мерки во соработка со релевантни научни институции и експерти со цел да се спречи паѓање на дел од дебелиите гранки, како и мерки за заштита на разгранетиот површински коренов систем

По деблото и гранките на двете стебла нема појава на карпофори (габи). Не е забележена појава на платанов молец (алохтон инсект) кој во последниве години прави големи штети (некроза на листовите) по платановите стебла во некои делови на Македонија.

Нема други позначајни оштетувања од абиотски и биотски фактори.

Слика 17 Куќа до самото платаново стебло бр. 1

6 МЕРКИ ЗА ЗАШТИТА И УНАПРЕДУВАЊЕ

6.1 Досегашни преземени мерки за заштита

Нема досегашни мерки за санација, ревитализација и заштита на стеблата, само кај платановото стебло бр. 2 е пресечена една гранка на пола.

Слика 18 Пресечена гранка кај платановото стебло бр. 2

6.2 Предлог-мерки за заштита и унапредување

Заради идно соодветно одржување и заштита на платановите стебла, на кој во моментот се забележуваат одредени недостатоци, се предлага:

- Целосно и правилно отстранување на сувите гранки во крошната на дрвата;
- Пресеците на гранките правилно да се изведат и соодветно третираат да не се оштети централната дрвесина на деблото;

- Спроведување превентивни мерки со зимско третирање, редовни фитосанитарни контроли од стручни лица;
- Може да се врши и повремено ѓубрење како на коренот, така и фолијарно прихранување се со цел физиолошки да се зајакне целото стебло;
- Редовно следење и навремено превентивно да се реагира ако дојде до дисбаланс на развојот на крошната за да не настанат механички оштетувања;

Заради заштита и зачувување на платановите стебла забрането е да се извршуваат следните активности:

- Палење оган во близина на стеблата или нивно опожарување
- Сечење и кршење гранки
- Оштетување на дрвесината на стеблата
- Поставување табли и други материјали на стеблата и во неговата блиска околина
- Расфрлање отпад и шут во близина на стеблата и
- Други активности со кои може да се предизвика промена на визуелен изглед на стеблата, како и загрозување на нивниот биолошки опстанок.

Дозволени активности:

- Спроведување континуиран мониторинг на здравствената состојба на платановите стебла,
- Преземање на континуирани конзерваторски мерки во соработка со експерти
- Промовирање на заштита и зачувување на платановите стебла

Се препорачува покренување на иницијатива од страна на Општината Ново Село за зајакнување на јавната свест на луѓето, што би се одвивало преку јавните медиуми, потоа преку вклучување на темите за значењето на платановите стебла за селото Колешино во јавните манифестации кои се одржуваат во селото, организирани дебати, трибини и едукативни работилници во основните и средните училишта, кои ќе бидат посветени на платаните и нивното значење како карактеристично обележје на с. Колешино, но и како природна реткост итн. Притоа, можат да се користат примери на добри практики од други земји, каде одамна постојат дрвја со значајни хабитуални карактеристики и кои имаат заштитен статус.

Табела 3 Табеларен приказ на мерките за заштита и унапредување

Ред. бр.	Опис на мерката	Цел на мерката	Временски распоред на реализација
I АКТИВНОСТИ ЗА ОДРЖУВАЊЕ			
1.	Отстранување на сувите гранки и правилно изведување на пресеците на гранките и нивно соодветно третирање	Одржување на формата на крошната Спречување на оштетување на централната дрвесина на деблото	Континуирано
2.	Соодветно третирање на претходно направените оштетувања од нестручно сечење и санирање на гранките	Спречување на ширење на деструктивните процеси во дрвото	Во најбрз можен рок
3.	Зимско третирање на дрвата	Спречување на појава на паразити и болести	Континуирано, пред настапување на зимата
4.	Редовни фитосанитарни контроли од стручни лица	Следење на општиот здравствен статус на дрвото	Континуирано
5.	Повремено ѓубрење како на корењата, така и фолијарно прихранување	Зајакнување на стеблото	Континуирано
6.	Во текот на вегетацијата по потреба да се наводнуваат	Правилно управување со стеблото	Континуирано
II АКТИВНОСТИ ЗА ЗАЈАКНУВАЊЕ НА ЈАВНАТА СВЕСТ ВО ОДНОС НА ЗНАЧЕЊЕТО НА ПЛАТАНОВИТЕ СТЕБЛА			
7.	Покренување на иницијатива за зајакнување на јавната свест кај луѓето, што би се одвивало преку јавните медиуми, јавните манифестации кои се одржуваат во општината Ново Село и селото Колешино, организирани дебати и трибини во основните и средните училишта за значењето на платановите стебла за селото Колешино и како споменик на природата.	Заштита на платанот преку зајакнување на свесноста кај луѓето за неговото значење	Континуирано, според динамика одредена од Општина Ново Село.

7 ДОДЕЛУВАЊЕ НА ПРАВОТО ЗА УПРАВУВАЊЕ

Тргнувајќи од фактот дека платановите стебла се наоѓаат во село Колешино, кој пак според територијалната поделба на единиците на локалната самоуправа во Република Северна Македонија припаѓа на општината Ново Село, како најрелевантен субјект на кој ќе се додели правото на управување со природната реткост „Платанови стебла - с. Колешино“, се препорачува да биде Општина Ново Село.

Тоа е во согласност со начелото за супсидијарност од Законот за животна средина, со што општината има право и должност на своето подрачје да ги преземе сите мерки и активности за заштита и унапредување на животната средина.

8 ЗАКЛУЧОК

Здравствената состојба на платановите стебла е релативно добра, има минимални оштетувања по деблото и гранките кај двете дрва. Кај платановото стебло бр. 1 деблото има силно развиена најлоидна форма и силно разгранет површински коренов систем кој од западната страна поради изградба на куќа во самиот коренов систем, истиот е уништен. Столбовите од гаражата направена до самото дебло (на 0,7 m) целосно навлегуваат во растежната зона на стеблото. Тој што ја изградил куќата под самата крошна на ова големо дрво ризикува некоја од дебелиите гранки да падне и со тоа да направи голема штета на куќата. Објектот е изграден на државно земјиште кое општината го доделила за градежни активности со откуп на државно земјиште за градање.

Се препорачува на Општина Ново Село да преземе заштитно конзерваторски мерки во соработка со релевантни научни институции и експерти со цел да се спречи паѓање на дел од дебелиите гранки, како и мерки за заштита на разгранетиот површински коренов систем

По деблото и гранките на двете стебла нема појава на карпофори (габи). Не е забележена појава на платанов молец (алохтон инсект) кој во последниве години прави големи штети (некроза на листовите) по платановите стебла во некои делови на Македонија.

Покрај староста на платановите стебла, нивниот хабитус, естетската функција во просторот, овие платани имаат и културно-историско значење за с. Колешино.

Заради ова, а во согласност со Законот за заштита на природата, се препорачува платановите стебла (*Platanus orientalis* L.) лоцирани во село Колешино да бидат заштитени како природна реткост. Како најрелевантен субјект на кој ќе се додели правото на управување со природната реткост „Платанови стебла-с.Колешино“, се препорачува да биде Општина Ново Село.

Општина Ново Село, како како субјект за управување со платановото стебло во с. Колешино, во соработка со научни институции и експерти и во согласност со мерките за заштита и унапредување предложени во овој Елаборат, ќе се задолжи да изврши санација и ревитализација на стеблото, што ќе придонесе за негово понатамошно опстојување.

9 КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА И ПРАВНА РАМКА

- К. Мицевски (1993): Флора на Република Македонија Том I, св.2
- Х. Ем (1967) Преглед на дендрофлората во Македонија, спонтани и супспонтани видови.
- С. Џеков (1985) Дендрологија
- Jean-Denis Godet (2000) Drvece I grmlje
- С. J. Humphries, J. R. Press, D. A. Sutton (2004) The Hamlynn guide to trees of Britain and Europe
- Закон за заштита на природата ("Службен весник на Република Македонија" бр. 67/04, 14/06, 84/07, 35/10, 47/11,148/11, 59/12, 13/13, 163/13, 41/14, 146/15, 39/16, 63/16, 113/18 и "Службен весник на РСМ" бр. 151/21).
- Закон за заштита на природните реткости (Службен весник на РМ бр.41/73)
- Закон за животната средина („Сл. весник на Република Македонија“ бр. 53/05, 81/05, 24/07, 159/08, 83/09, 48/10, 124/10, 51/11, 123/12, 93/13, 187/13, 42/12, 44/15, 129/15, 192/15, 39/16, 28/18, 65/18, 99/18 и 89/22);
- Просторен План на Република Македонија ("Службен весник на РМ" бр.39/04)
- Секторската студија за заштита на природното наследство (1999): Министерство за животна средина
- Националната стратегија за заштита на природата со Акционен План (2017-2027). МЖСПП, 2018)
- Националната стратегија за биолошка разновидност за период (2018-2023). (МЖСПП, 2018)
- Нацрт Извештај за стратегиска оцена на животната средина за државна урбанистичка планска документација со основна класа наменета за Г1-тешка индустрија за изградба на рударски комплекс за бакар и злато на локалитетот с. Иловица, општина Босилово и општина Ново Село (ДЕКОНС-ЕМА, 2016)